

DEMOKRATIA DEMOS KRITOS

“Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta”, perustuslaki.

Demokratia

- Esikuvana antiikin Ateenan suora demokratia
- Nykyisin edustuksellinen demokratia, jossa kansa luovuttaa valtansa valitsemissaan päättäjille.
 - = EDUSTUKSELLINEN eli VÄLILLINEN demokratia
- Demokratia piirteitä:
 - **Vapaat ja rehelliset vaalit**
 - -> valta vaihtuu kansan tahdon mukaisesti
 - -> ihmiset voivat tehdä vapaita valintoja eri vaihtoehtojen välillä
 - -> ehdokkaiden asettaminen on vapaata, puolueet saavat toimia rauhassa
 - -> ehdokkaita tai äänestäjiä ei painosteta
 - -> äänet lasketaan rehellisesti ja luotettavasti
 - **Sananvapaus, yhdistys- ja kokoontumisvapaudet, median vapaudet.**
 - **Oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen**
 - Kansalaisten aktiivinen osallistuminen
 - VRT. diktatuuri, heikot ja vahvat demokratiat

"Kansan hallitus kansan avulla kansaa varten", Abraham Lincoln

Demokratian piirteitä:

- Mielipiteiden kirjo kanavoidaan konsensukseksi
- Vapaa keskustelu, vuoropuhelu
- Enemmistöperiaate (ei enemmistön diktatuuri)
 - Vähemmistöjen ja erityisryhmien huomioiminen on demokratian mittari
 - Vähemmistöt eivät saa lamauttaa päätöksentekoa

Demokratian lajit:

Suora vrt. antiikin Ateena (1.)

- Korostaa ihmisten suoraa osallistumista esim. kansanäänestykset valtion tai kunnan tasolla.
- Ei tehokas suurissa yhteisöissä
- Työläs
- Sitovat ja neuvoa-antavat kansanäänestykset.
 - Sveitsi -> sitovat kansanäänestykset
 - Suomi -> kansanäänestys kieltolaki, EU-jäsenyys, kunnallisia noin 50 (kuntaliitoksista)
 - Ehdotettu Suomessa: Nato, EU-perustuslaki, Ydinvoima
- Pohdittava:
- Miten ihmiset kykenevät ja ehtivät perehtyä monimutkaistuviin päätösvaihtoehtoihin?

Demokratian lajit (2)

- Edustuksellinen (vaalit, parlamentti)
 - Vaaleilla valitaan edustajat eduskuntaan, kunnanvaltuustoon, europarlamenttiin, presidentiksi.
 - Edustajat saavat tehtävästään palkkiota, joka mahdollistaa asioihin perehtymisen.
 - Edustajat etsivät hyväksyttävät ratkaisuvaihtoehdot ongelmiin ja perustelevat ne äänestäjille -> uskottavuus mitataan vaaleissa.

Pohdittava:

- Pääsevätkö kansalaiset osallistumaan riittävästi?
- Määrääkö poliittinen eliitti keskustelun sisällön?
- Passivoiko?

Demokratian lajit (3)

- Deliberatiivinen demokratia
 - Julkinen harkinta
 - Kansalaiset osallistuvat päätöstä edeltävään keskusteluun laajasti, tasapuolisesti, avoimesti. Kansalaisille annetaan riittävästi tietoa.
 - Olennaiset asiat tulevat esille.
 - Päätökset perustellaan huolellisesti.
- Häivedemokratia
 - Tehokas päätöksenteko
 - Poliittiset linjaerot ja kiistat pyritään välttämään.
 - Eri alojen asiantuntijoiden näkemyksen korostaminen.
 - Päätöksenteko halutaan luovuttaa "asiantuntijoille"

Ohut – vahva demokratia

- Ohut demokratia – demokration pelisäännöt toteutuvat pinnallisesti. Kansalainen = äänestäjä.
- Vahva demokratia – kansalaiset muokkaavat politiikan asiakysymyksiä vahvasti. Osallistuvat päätöksentekoon. Seuraavat ja käyvät aitoa vuoropuhelua päättäjien kanssa

Ongelmat ja haasteet:

- Passiivisuus, irtautuminen, syrjäytyminen
- Legitimiteetin puute (esim. pieni äänestys% -> kansa ei sitoudu päätöksiin, koska kokevat, että eivät ole osallistuneet)
- Kompromissien tuoma prosessin hitaus ja tyytymättömyys
- Rahan merkitys (vaalimainonta)
- Asiantuntijavallan kasvu
- Populismin nousu (autoritääriset liikkeet, vallan keskittäminen, ihmisten tietojen ja taitojen vajavaisuus voivat edistää ääriliikkeitä)
- Muita demokratian ongelmia: riittävän keskustelun puute, ääriliikkeet, eliitti etääntyy kansasta, byrokratia lannistaa demokratian

Perusoikeudet

- 1700-luku valistus -> ihmisoikeudet (sanan-, mielipiteenvapaus, syrjinnän kieltä ja mielivaltaisen pidätyksen kieltä, kidutuksen kieltä)
- Ihmisoikeudet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin
- Demokratioissa ihmisoikeuksia pyritään kunnioittamaan
- Ihmisoikeudet ovat pohja perustuslakiin kirjatuille perusoikeuksille.
- Perusoikeudet ovat yksilön perustavanlaatuisia oikeuksia.
- Perusoikeudet määrittelevät valtion ja yksilön suhteen.
- Negatiiviset perusoikeudet= vapausoikeudet = oikeuksia, joita EI OTETA pois!
- Positiiviset perusoikeudet = ANTAVAT ihmisille mahdollisuuden hyvään elämään (hyvinvointioikeudet) => TSS-oikeudet = taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet.

Mihin julistuksiin ihmisoikeudet pohjautuvat?

- Kansalaisen oikeuksien kehityksen merkkipaaluja:
 - 1787 Yhdysvaltain perustuslaki ja perusoikeuksien luettelo (Bill of Rights, 1791)
 - 1789 Ranskan vallankumouksen ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus
 - 1948 YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus

Perusoikeudet Suomessa

- Suomen kansalaisten perusoikeuksien kirjaamisvaiheet:
 - 1919 hallitusmuoto
 - 1995 perusoikeudet hallitusmuotoon
 - 2000 perusoikeudet perustuslakiin
- Euroopan unionin perusoikeuskirja 2002 ja Lissabonin sopimus 2009
- Perustuslain 6. §:n yhdenvertaisuussäädöstä täsmentää erillinen tasa-arvolaki.

Perusoikeudet voivat olla uhattuina Suomessa:

- Perusoikeuksien välinen ristiriita
 - Sananvapaus – uskonnon vapaus/kunnia/yksityisyys
 - Taloustilanne voi uhata perusoikeuksia -> lakko vs. oikeus opetukseen, yhdenvertaisuus vs. yksilön (koulun) lakkautus
 - Suojelu vs. avoimuus -> poliisin valvonta ja seuranta vs. yksilön suoja
 - Poikkeusolot esim. korona -> yksilön vapauksien rajoitus

Kansalaisen velvollisuudet

Kansalaisella on velvollisuuksia, joista osa koskee häntä vain tietyn ikäisenä ja osa taas velvoittaa vain tietyissä tilanteissa.

Näitä ovat

- maanpuolustusvelvollisuus
- oppivelvollisuus
- veronmaksuvelvollisuus
- todistamisvelvollisuus
- velvollisuus noudattaa lakeja
- velvollisuus ottaa vastaan kunnallisia luottamustoimia
- velvollisuus auttaa pelastustoimissa viranomaisen pyytäessä
- velvollisuus auttaa hengenvaarassa olevaa.

Lisäksi kansalaisilla on statusvelvollisuus eli nimipakko.